

УДК 82-193.2:070 (477)

ЕПІГРАМА НА ШПАЛЬТАХ «ЛІТЕРАТУРНОЇ УКРАЇНИ»

Оксана ГАРАЧКОВСЬКА

д-р філол. н, доц.

Київський національний
університет культури
і мистецтввул. Є. Коновальця, 36
01133, Київ, Україна

e-mai: oksana237@ukr.net

ORCID ID0000-0001-8599-6430

© Гарачковська О., 2019

У статті висвітлюється специфіка епіграм, що побачили світ на шпальтах газети «Літературна Україна» впродовж останніх двох років. На основі розлогого фактичного матеріалу, теоретичних розробок у царині жанрології осмислено процес виникнення та розвитку епіграми в українській літературі та журналістиці. Історичні умови розвитку письменства в Україні визначили його неперервний зв'язок з високою художньою культурою епохи античності — колиски європейської цивілізації. Через перекладну літературу візантійського та болгарського походження книжники Київської Русі мали відомості про античну міфологію, філософію та літературу, фактом якої були й епіграматичні тексти. У статті стисло розкривається генеза епіграми в Україні від давнини до наших днів.

Акцентується увага на тому, що у журналістиці епіграма започаткована на сторінках «Шершня» (1906), першого україномовного сатиричного журналу в Російській імперії. Епіграми регулярно з'являлися в українській періодиці та за радянської доби. Жанрові особливості епіграми відрефлектовані як структурна цілісність зі сформованими закономірностями та механізмами внутрішніх процесів.

Проведений аналіз засвідчив, що на шпальтах «Літературної України» впродовж 2017–2018 рр. епіграми регулярно друкувались у рубриках «Клуб імені Остапа Вишні», «Вишняк» та «Епіграми тижня». Усього побачило світ близько сотні епіграм. Переважно це політичні епіграми. Серед найактивніших авторів були С. Борщевський, В. Комбель, В. Шульга, М. Стрельбицький. Почасті з'являлися тексти цього жанру, що належать перу класиків світової літератури (Р. Бернс).

Жанрова типологія епіграм, опублікованих у газеті «Літературна Україна», — від політичної «безадресної», на конкретних осіб, епіграми-некролога до «весняної замальовки» (поєднання ліричного та сатиричного струменя в одному двовірші).

Дослідження організаційно-видавничої історії газети «Літературна Україна» та аналіз епіграм, опублікованих на її шпальтах упродовж останніх двох років, дозволяє стверджувати, що цей тижневик займає вагоме місце в українській журналістиці початку XXI ст.

Ключові слова: епіграма, жанр, «Літературна Україна», критична журналістика, газета, сатира, гумор.

EPIGRAM ON THE PAGES OF «LITERATURNA UKRAINA»

Oksana Harachkovska

Doctor of sciences (Philology), Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
35 Konovalets str., 01601 Kyiv, Ukraine
e-mail: oksana237@ukr.net
ORCID ID 0000-0001-8599-643

The article covers epigrams specifics that were published on the pages of the newspaper «Literaturna Ukraina» («Literary Ukraine») during the last two years. The process of an epigram emergence and development in Ukrainian literature and journalism is comprehended on the basis of the delicate factual material, theoretical developments in the field of genre studies. Historical conditions of the literature development in Ukraine determined its continuous connection with the high artistic culture of the antiquity era — the cradle of European civilization. Through the translated literature of Byzantine and Bulgarian origin, the scribes of Kyivan Rus had information about ancient mythology, philosophy and literature, the fact of which were epigrammatic texts. The article briefly reveals the genesis of the epigram in Ukraine from ancient times to the present day.

The emphasis is placed on the fact that in journalism an epigram was started on the pages of «Shershen» (1906), the first Ukrainian-language satirical magazine in the Russian Empire. Epigrams regularly appeared in Ukrainian periodicals of Soviet times. Genre features of an epigram are refined as structural integrity with the established laws and mechanisms of internal processes.

The analysis showed that on the pages of «Literaturna Ukraina» during 2017-2018 epigrams were regularly published in the headings «Ostap Vyshnya Club», «Vyshnyak» and «Epigrams of the Week». About a hundred epigrams were published. Mostly these were political epigrams. Among the most active authors were S. Borshevskyi, V. Combel, V. Shulha, M. Strelbytskyi. Partly, there appeared texts of this genre, belonging to the world literature classics, such as R. Burns.

The genre typology of epigrams, published in the newspaper «Literaturna Ukraina», differs from the political «addressless», to epigram-obituary to «spring sketching» (a combination of lyrical and satirical jets in one two-axis).

The study of the organizational and publishing history of the «Literaturna Ukraina» newspaper and epigrams analysis published on its pages during the last two years allows to assert that this weekly occupies a significant place in Ukrainian journalism at the beginning of the XXI century.

Key words: epigram, genre, «Literaturna Ukraina», critical journalism, newspaper, satire, humor.

Постановка проблеми

На зламі ХХ–ХХІ століть сатира й гумор посіли помітне місце в системі українських друкованих ЗМІ. Йдеться не тільки про «Перець» чи «Літературну Україну», а й про «товсті» часописи («Журналіст України», «Вітчизна», «Дніпро» тощо) і навіть про науковий журнал «Слово і час».

Така експансія сатири й гумору, імовірно, пов'язана передусім із процесом подальшої демократизації та гуманізації нашого суспільства. Сміх — це радість, отже, сміх — благо для широкого загалу. Тому маємо всі підстави стверджувати про неабияку соціальну користь від змістового наповнення сатирою й гумором журналістської продукції: адже чим більше радощів, тим повноціннішим буде наше життя. Важливо лише, щоб «цей гумор справді був чистим, а не брудним, був розумним і шляхетним, а не банальним і примітивним!» (Івакін, 1971, с. 23).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання зазначеної проблеми

Незважаючи на те, що в останні два десятиліття побачило світ кілька навчальних посібників про сатиричну публіцистику, серед жанрів якої була представлена й епіграма (Кривошея, 2004; Ярмиш, 2003), вийшло зібрання епіграм («шпигачок») Миколи Лукаша (2003) з ґрунтовною післямовою Л. Череватенка, а також стаття С. Шинкарук (2005), присвячена аналізу цих епіграмних текстів, з'явилися дисертаційні студії про сатиричну мініатюру загалом (Сорока, 1994) та епіграму зокрема (Перліна, 1996), серед жанрів критичної журналістики епіграма у вітчизняному журналістикознавстві залишається найменш осмисленою. Між тим, поважний вік жанру, його активне суспільне функціонування підкреслюють органічність і важливість тієї ролі, яку він виконує в соціальних комунікаціях, зокрема й на шпальтах друкованих ЗМІ.

Отже, *актуальність* статті спричинена потребою заповнити лакуни в аналізі епіграми як жанру критичної журналістики, а також відсутністю спеціальних літературознавчих студій зі згаданого питання.

Мета дослідження — проаналізувати специфіку оприлюднених епіграм на шпальтах газети «Літературна Україна» впродовж останніх двох років.

Виклад основного матеріалу дослідження

Епіграму науковці здебільшого визначають як короткий, найчастіше у вигляді монострофи, сатиричний вірш, спрямований проти негативного суспільного явища чи конкретного носія недоліку. Для епіграми характерна гранична концентрація думки, стрімкий розвиток теми, несподівана кінцівка («дотепний висновок» (Ткаченко, 2003, с. 180)).

Натомість В. Кузьменко (1997) стверджує, що епіграма (грец. *epigramma* — напис; короткий сатиричний вірш) — це «короткий, переважно в одну строфу, сатиричний вірш, що має конкретного адресата. В узагальненій, афористичній формі епіграма висміює вади й недоліки тієї або іншої людини як втілення рис, характерних для певної соціальної групи» (с. 115).

В іншому довіднику акцентується увага на тому, що епіграма є лаконічним жанром «сатиричної поезії дотепного, дошкульного змісту з несподіваним, градаційно завершеним пуантом. На відміну від фейлетону, памфлету чи байки характеризується надзвичайною стислістю» (Ковалів, 2007, с. 336).

Наталія Віннікова у монографії «Дискурс української літературної пародії» зауважила, що за своєю функцією пародія споріднена з епіграмою. Остання, «як і пародія, викриває нерідко і літературне явище, що часто призводить до сплутування або ототожнювання цих жанрів, хоча насправді епіграма є досить давнім та оригінальним жанром» (Івакін, 1971, с. 296). Відмінність цих жанрів, як вважає дослідниця, полягає у тому, що епіграма завжди віршована і невелика за обсягом, сатирично спрямована, тематикою націлена «на випадок», може стосуватися явища, риси характеру, манери поведінки, моральної хиби тощо. Натомість, пародія може бути й не віршованою, більшою за розміром, вона не завжди містить сатиру, не завжди створюється «на випадок», особливо, коли пародіюється стиль школи, специфіка літературного напрямку тощо. Пародія та епіграма також мають різні за походженням об'єкти свого зображення й за манерою письма — автори епіграм висловлюються безпосередньо, а пародисти стилістично наслідуючи певного письменника чи групу митців (Івакін, 1971, с. 300).

У цьому зв'язку вважаємо слушним також твердження В. Новікова (1989) про те, що «пародія на відміну від епіграми, до того ж так само, як і від памфлету, викриває те, що вона одночасно і дискредитує зміст літературного джерела, і комічно трансформує його форму, у той час як памфлет і епіграма обмежуються критикою його змісту» (с. 275).

Витоки епіграми сягають епохи античності — колиски європейської цивілізації. Спочатку епіграматичні тексти трактувались як короткі славослів'я на честь богів, героїв, видатних громадян: писалася на пам'ятниках, будинках, храмах, спеціальному посуді. Перші давньогрецькі епіграми мали форму вірша, іноді творилися в прозі. До епіграматичних текстів належали також написи на надгробках. Іноді це були справжні шедеври, як, скажімо, твори Леоніда з Тарента, який жив у II ст. до н. е. Головні герої його епіграм — прості люди: пасухи, рибалки, моряки, ткалі, нещасні матері.

Н. Буало (1967) у трактаті «Мистецтво поетичне» виділив епіграмі серед інших жанрів одне з останніх місць (с. 67). Попри такий «присуд», вона за три століття не лише пережила першорядні, за визначенням ученого, епопею, ідилію, мадригал, рондо, а й набула досить потужної сили як жанр сатиричної мініатюри, озброївшись яким митець успішно виступає проти засилля зла, людських недоліків і вад, соціальної несправедливості.

Історичні умови розвитку письменства в Україні визначили його неперервний зв'язок з високою художньою культурою Стародавньої Греції та Риму. Через перекладну літературу візантійського та болгарського походження книжники Київської Русі мали відомості про античну міфологію, філософію та літературу, фактом якої були й епіграматичні тексти. У «Поетиках», що викладалися в Київській академії та в різних колегіумах, досить докладно говорилось про епіграму. Поширена свого часу «Поетика» Ф. Прокоповича відводила цілу книгу поезії ідилічній, сатиричній, елегійній, ліричній та епіграматичній. Автор спеціально говорив у книзі про епіграматичну поезію, формулював її дефініцію та наводив ознаки жанру. Епіграматичні тексти вивчали також інші відомі автори «Поетик»: Лаврентій Горка, Паїсія Кленіц, М. Слотвинський, Митрофан Довгалевський та інші.

Український народ завжди любляв гостре слово. Жарти, дотепи чуємо в історичних піснях і думках («Висипався хміль із міха та й наробив ляхам лиха»). Вітчизняне письменство наводить нам численні докази того, як упродовж його історії розквітала епіграматична творчість.

Дотепне слово було на озброєнні полемістів, які давали нищівну відповідь прихильникам унії. Ці дотепи («довтипи» або «доцвіли», як їх тоді називали) помічаємо в Герасима Смотрицького (навіть римовані), в «Апокрисисі» Христофора Філарета, а найбільше в Івана Вишенського.

Досить вправним майстром епіграм був Іван Величковський. Він уболівав за те, що «многіє народове» природною їх мовою «довціпи острят». І, як палкий патріот, як істинний син «малоросійської отчизни нашої», з «горливості» (щирості) до милої батьківщини взявся деякі «штуки поетицькі» «руським язиком виразити».

Любив епіграматично висловлюватися Григорій Сковорода (згадаймо його відповідь «стовпам неотесаним» — печерським ченцям або Катерині II: він чорний тому, що на «сковороді» смажать і шкварять).

«Іскра дотепу розжеврілась», — говорив про український народ устами одного зі своїх персонажів І. Котляревський, який і сам був закоханий у гостре слово.

Писали епіграми П. Гулак-Артемівський, Л. Боровиковський та інші митці.

У новій та новітній українській літературі епіграма не втратила свого значення, їй притаманні виразні сатиричні ознаки, як, наприклад, у доробку Тараса Шевченка («Умре муж велій в власяниці...»), а також П. Куліша, І. Франка, В. Самійленка та ін.

Епіграма перетворилась на особливий жанр поезії — з'явилися епіграми описові, геральдичні, дидактичні, епітафійні, любовні, декламаційні, напутливі, застольні, сатиричні та ін.

Чимало епіграм містять сатиричні доробки М. Вороного та О. Олеся початку ХХст. Цей жанр посів належне місце і на сторінках «Шершня» (1906) — першого україномовного сатиричного журналу в Російській імперії. Цікавими зразками епіграм видаються вміщені в № 2 і № 3 антибюрократичні вірші М. Пронози (Миколи Чернявського) «Бюрократ» і В. Сивенького (Володимира Самійленка) «Сон», або вірш О. Олеся «Пекло, здавалось, було в ту годину!..» під карикатурою майже на всю сторінку «Гвалт! Рятуйте від чорної сотні!» (№ 6), сатирична віршована мініатюра, присвячена відомому реакціонерові-шовіністу Т. Д. Флоринському та ін.

Після жовтневого перевороту 1917 р. епіграматичну традицію в українській літературі й журналістиці підхопили В. Еллан (Блакитний), М. Зеров, В. Поліщук та інші автори. Номери газет, літературно-художніх журналів, зокрема «Червоного перця», рясніли в 20–30-х рр. епіграмами. На той час твори цього жанру були злісними, брутальними, здебільшого принижували гідність письменника, працювали на його політичну та громадську дискредитацію, почасти ставали підставою для фізичної розправи (Атаманюк, 1927).

Жанр епіграми був популярний і в наступні десятиліття, особливо після Другої світової війни. Зокрема, набули популярності епіграми В. Підпалого, написані в другій половині 60-х — на початку 70-х рр. ХХ ст.: «Микола Бажан», «Василь Мисик», «Іван Вирган», «Дмитро Павличко», «Микола Вінграновський», «Іван Драч», «Микола Сингаївський», «Критики», «Байкар», «Поет» та ін.

У розвитку жанру епіграми в другій половині ХХ ст. помітне місце займали С. Воскресенко, П. Дорошко, А. Крижанівський, Ю. Кругляк, П. Ребро та ін. У згадану добу епіграмі була притаманна спокійна, розважлива форма, відповідна тому літературному напрямку (соціалістичному реалізмові), який пропагувала офіційна ідеологія. Поширювалися так звані «безадресні» епіграми, в яких чітко не окреслювалися носії зла, не називалися конкретні прізвища.

«Чи безадресна "безадресна" епіграма?» — це питання поставив сам собі Віктор Косяченко на всеукраїнській науковій конференції (11–12 травня 1994 р., Чернівці) «Сатира і гумор в українській літературній традиції». І сам собі відповів: «...Українська віршована сатира періоду тоталітаризму з його "відлигами" і "перебудовами"»

поповнилась такими "безадресними" віршами, в яких за узагальнено-вказівними займенниками, за безпрізвищними Іванами чи Василлями, за безіменними посідачами посад, носіями тих чи інших морально-етичних "достоїностей" вимальовується саме ота епоха, яка прагнула і на епіграмний Усміх натягнути свою сурдинку. Тож завдання нині полягає в тому, щоб цей розмаїтий доробок епіграфістів, як публікований, так і той, що творився поза впливом цензури, зібрати, систематизувати й видати окремим виданням в інтересах розвитку жанру. В інтересах "вільної особистості"» (Косяченко, 1992).

Це й зробив журнал «Слово і час», надрукувавши підготовлений В. Косяченком «Ужитковий словник епіграм» («УСЕ»). Перед читачем постала оригінальна підбірка епіграм на різноманітних «безадресних» адресатів — від «А» до «Я».

Значне місце займає епіграма і на шпальтах «Літературної України» — щотижневої газети, органу правління НСПУ, заснованої під назвою «Літературна газета» (К., 1927) як орган ВУСППу. Виходила вона в Харкові (1930–1934), Луганську, Уфі, Москві під назвою «Література і мистецтво» (1941–1945). З 1962 року отримала сучасну назву.

Обов'язки головного редактора газети в різні роки виконували Б. Коваленко, І. Ле, П. Усенко, І. Кочерга, Л. Новиченко, А. Хижняк, Д. Цмокаленко, П. Загребельний, І. Зуб, В. Виноградський, Б. Рогоза, В. Плющ, П. Перебийніс. В останні два роки очолювали редколегію газети Станіслав Бондаренко (2017) та Сергій Куліда (2018).

На шпальтах «Літературної України» впродовж 2017–2018 рр. епіграми регулярно друкувались у рубриках «Клуб імені Остапа Вишні», «Вишняк» та «Епіграми тижня». Усього було надруковано близько сотні епіграм. Переважно це політичні епіграми.

Серед найактивніших авторів — Сергій Борщевський, відомий журналіст-міжнародник і письменник-сатирик. Його епіграми є політичними, вони спрямовані проти конкретних осіб: здебільшого проти очільника Кремля Владіміра Путіна, міністрів і депутатів Держдуми Росії, з благословіння яких відбулась анексія Криму та частини Донецької і Луганської областей України, п'ятий рік поспіль проходить неоголошена гібридна війна РФ проти нашої держави. Іноді вони «безадресні», однак, хоча й не спрямовані проти конкретних представників кремлівської влади, водночас ідентифікують цю владу сукупно.

За епіграмами С. Борщевського, власне, можна простежити хронологію подій на Сході України та реакцію світової спільноти на російську військову агресію.

Ось, наприклад, епіграма «9 травня 2017» (2017. — 25 травн. — № 21. — С. 16.), яка досить яскраво демонструє міжнародну ізоляцію кремлівського «карлика»:

Знов Путін прикрий пережив момент:
Погордував парадом закордон,
В гостях один-єдиний президент,
І той — Додон.

Здебільшого епіграми С. Борщевського побудовані за таким принципом. Спочатку курсивом наводиться конкретна інформація з преси про вчинки Путіна та його оточення, а потім у чотиривірші (іноді у двовірші) виноситься сатиричний вердикт господарю Кремля.

Наведемо характерну у цьому плані публікацію з рубрики «Епіграми тижня» (2018. — 11 жовтн. — № 37. — С. 16):

«Путін в інтерв'ю переплутав французьких королів Луї XV та Луї XVI.

Тут стільки справ — далеко і під носом —
З Донбасом, Кримом, аргентинським коксом,
Із Сирією, з Трампом, Скрипалями:
Ну як не помилитися з Луями?

Російські агенти Боширов і Петров метою поїздки до Англії назвали огляд собору.

Тиняються по світу вільному
«Мистецтвознавці» у цивільному,
Любителі архітектури
Із путінської агентури.

Інший автор — Володимир Комбель сатиричний стрижень своїх епіграм (також переважно політичних) спрямовує не лише проти Путіна, але й проти Ангели Меркель, Емануеля Макрона, які на словах засуджують російську агресію, а насправді нічого не роблять для її припинення в рамках «Мінських домовленостей». Це, зокрема, епіграма «Тільки чула» (2017. — 14 вересн. — № 36. — С. 16), яка побудована за тим самим принципом, що й публікації С. Борщевського:

Тільки чула

*«Якщо ми побачимо, що Мінські домовленості
не виконуються, то...»*

*Ангела Меркель, «Інтер»,
21 лютого 2015 р.*

Не замовкнув грім в АТО, —
Та мовчить Ангели «То».
Бо ж не бачила вона, —
Тільки чула: йде війна.

В своїх епіграмах С. Борщевський почасти критикує також і конкретних українських політичних діячів, які піклуються лише про власні рейтинги, а не про долю нашої держави та її народу. Це, зокрема, епіграма «Розгаданий трюк» (2017. — 19 жовтн. — № 41. — С. 16):

Розгаданий трюк

*Юлія Тимошенко пробігла 12 км і заявила
про намір бігти напівмарафон у Мюнхені*

Звело електорату вилиці:
— Вона біжить? А як же милиці?
Тепер змінилися акценти:
Йй треба виглядати сильною,
Непереможною та стильною,
Щоб висуватись в Президенти.

Зустрічається в епіграмах С. Борщевського й такий цікавий жанровий різновид як епіграма-некролог (2018. — 22 березн. — № 11. — С. 16), написана з приводу смерті відомого російського актора й керівника театру в Москві Олега Табакова, який активно підтримував політику Путіна щодо анексії Криму та окупації Сходу України:

Некролог Олегу Табакову

Пішов до Путіна в клевети,
А міг людиною померти.

І уже зовсім несподіваний зразок епіграми — «Весняні замальовки» (2018. — 4 квітн. — № 13. — С. 16), поєднання ліричного та сатиричного струменя в одному двовірші:

Весняні замальовки

1. Вже довший день... Вже дихання весни...
Вертаються в Росію шпигуни.
2. Картина великої творчої сили:
Ну, майже Саврасов... «Шпики прилетіли».

Сатирик Валентин Шульга у рубриці «Клуб імені Остапа Вишні» опублікував у перекладі українською епіграми видатного шотландського поета і фольклориста Роберта Бернса (2018. — 25 жовтн. — № 39. — С. 16). Творчістю Бернса захоплювались його видатні сучасники від Гете до Дюма. Його дотепність, афористичність та інтелектуальний блиск в англійській літературі по праву вважають еталонними.

На лорда Геллоуея

Твій рід уславився в віках;
А де ж діла твої?

Так знаменитий римський шлях
Кінчається в багні.

Ні, ти не Стюартам рідня:
Ті — духу благородного;
Були з них дурні, згоден я,
Та шахряя — ні одного.

На Е. Тернера

Свиню задумавши, багна
Взяв у болоті Сатана,
Та й, клятий, схитрував:
Замість свині сяку-таку
Подобу виліпив людську
І Тернером назвав.

Іноді епіграма подається як текстівка під карикатурою. Скажімо, рубрика «Епіграми тижня» (2018. — 6 вересн. — № 32. — С. 16) розпочинається карикатурою на В. Путіна, який слухає «мобільник»: «Щоб прослухати інформацію про нові санкції, натисніть "один"». А далі йде текст чергової епіграми С. Борщевського на кремлівського «карлика».

Для епіграм, що належать перу Михайла Стрельбицького, (ЛУ. — 2018. — 8 лют. — № 5 (5738). — С. 16) характерна дещо інша композиція. Автор вибудовує переважно сатиричні двовірші в межах однієї теми та цілісного строфоїда:

Алібі Алі-баб України

Алібі у депутата:
баба залишила спадок.
Алібі у міністра:
дружина тепер — бізнесвумен.
Алібі у прокурора:
теща у бізнесі змалку.
Алібі у податківця:
син старший, змінивши стать,
став Бізнесвумен Року,
при тому настільки успішним,
що за останніми даними
уже Бізнесвумен — форбс.

Висновки

Проведений аналіз засвідчив, що на шпальтах «Літературної України» впродовж 2017–2018 рр. епіграми регулярно друкувались у ру-

бриках «Клуб імені Остапа Вишні», «Вишняк» та «Епіграми тижня». Усього побачило світ близько сотні епіграм. Переважно це політичні епіграми. Серед найактивніших авторів були С.Борщевський, В. Комбель, В. Шульга, М. Стрельбицький. Почасти з'являлися тексти цього жанру, що належать перу класиків світової літератури (Р. Бернс).

Жанрова типологія епіграм, опублікованих у газеті «Літературна Україна», — від політичної «безадресної» та на конкретних осіб, епіграми-некролога до «весняної замальовки» (поєднання ліричного та сатиричного струменя в одному двовірші).

Дослідження організаційно-видавничої історії газети «Літературна Україна» та аналіз епіграм, опублікованих на її шпальтах упродовж останніх двох років, дозволяє стверджувати, що цей тижневик займає вагоме місце в українській журналістиці початку ХХІ ст. Важко переоцінити значення цього справді демократичного й бойового видання в роки протистояння України російській агресії, творчий досвід авторського колективу та редколегії газети, безперечно, стане в нагоді іншим вітчизняним журналістам, письменникам, художникам і видавцям друкованих ЗМІ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманюк, В. (1927). *Літературні пародії, шаржі, епіграми, акростики, фейлетони, гуморески, афоризми й карикатури*. Київ: Маса.
2. Буало, Н. (1967). *Мистецтво поетичне* (М. Т. Рильський, пер.). Київ: Мистецтво.
3. Віннікова, Н. (2014). *Дискурс української літературної пародії*. Київ: Наукова думка.
4. Івакін, Ю. (1971). Один номер "Перця". *Радянське літературознавство*, 2, 17–24.
5. Ковалів, Ю. І. (2007). *Літературознавча енциклопедія* (Т. 1). Київ: Академія.
6. Косяченко, В. (1992). Епоха в рядках епіграми. *Слово і час*, 10, 50–56.
7. Кривошея, Г. П. (2004). *Журналістика: поняття, терміни*. Київ: КиМУ.
8. Кузьменко, В. І. (1997). *Словник літературознавчих термінів*. Київ: Український письменник.
9. Лукаш, М. О. (2003). *Шпигачки*. Київ: Ярославів Вал.
10. Новиков, В. И. (1989). *Книга о пародии*. Москва: Советский писатель.
11. Перліна, Ю. Г. (1996). *Композиційно-стилістична структура епіграми як типу тексту (на матеріалі німецьких епіграм XVII–XX ст.)*. (Автореферат дисертації кандидата філологічних наук). Одеса.
12. Сорока, П. І. (1994). *Жанрова різноманітність сатиричної мініатюри в новітній українській літературі (1940–90-і роки)*. (Дисертація кандидата філологічних наук). Тернопіль.
13. Ткаченко, А. О. (2003). *Мистецтво слова: Вступ до літературознавства* (2-ге вид.). Київ: ВПЦ "Київський університет".

14. Шинкарук, С. П. (2005). Епіграма Миколи Лукаша як експромт. В *Літературознавчі студії* (Вип. 12, с. 499–502). Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго.
15. Ярмиш, Ю. Ф. (2003). *Жанри сатиричної публіцистики*. Київ: Інститут журналістики.

REFERENCES

1. Atamaniuk, V. (1927). *Literaturni parodii, sharzhi, epihramy, akrostyky, feiletony, humoresky, aforyzmy y karykatyry* [Literary parodies, caricatures, epigrams, acrostics, feyletoni, humoreski, aphorisms and caricatures]. Kyiv: Masa. [In Ukrainian].
2. Bualo, N. (1967). *Mystetstvo poetychne* [Art Poetichne] (M.T. Rylskyi, Trans.). Kyiv: Mystetstvo. [In Ukrainian].
3. Ivakin, Yu. (1971). Odyn nomer “Pertsia” [One number “Pertsya”]. *Radianske literaturoznavstvo*, 2, 17–24. [In Ukrainian].
4. Kosiachenko, V. (1992). Epokha v riadkakh epihramy [Epoch in rows epigrami]. *Slovo i chas*, 10, 50–56. [In Ukrainian].
5. Kovaliv, Yu. I. (2007). *Literaturoznavcha entsyklopediia* [Literary Encyclopedia] (Vol. 1). Kyiv: Akademiia. [In Ukrainian].
6. Kryvosheia, H. P. (2004). *Zhurnalistyka: poniattia, terminy* [Journalism: understand, term]. Kyiv: Kyiv International University. [In Ukrainian].
7. Kuzmenko, V. I. (1997). *Slovyk literaturoznavchykh terminiv* [Dictionary of Literary Terminology]. Kyiv: Ukrainskyi pysmennyk. [In Ukrainian].
8. Lukash, M. O. (2003). *Shpyhachky* [Shpigachki]. Kyiv: Yaroslaviv Val. [In Ukrainian].
9. Novikov, V. I. (1989). *Kniga o parodii* [The book is about parody]. Moscow: Sovetskii pisatel. [In Russian].
10. Perlina, Yu. H. (1996). *Kompozytsiino-stylistychna struktura epihramy yak typu tekstu (na materiali nimetskykh epihram XVII–XX st.)* [Compositional-stylistic structure by epigrams as for the type of text (for materials of 16th – 20th centuries)]. (Candidate’s thesis). Odesa. [In Ukrainian].
11. Shynkaruk, S. P. (2005). *Epihrama Mykoly Lukasha yak ekspromt* [Mykola Lukash’s epigram as an impromptu]. In *Literaturoznavchi studii* [Literary studios] (Issue 12, pp. 499–502). Kyiv: Vydavnychiy Dim Dmytra Buraho. [In Ukrainian].
12. Soroka, P.I. (1994). *Zhanrova riznomanitnist satyrychnoi miniatiury v ovitnii ukrainskii literaturi (1940–90-i roky)* [Genre variety of satirical miniatures in modern Ukrainian literature (1940–90)]. (Candidate’s thesis). Ternopil. [In Ukrainian].
13. Tkachenko, A. O. (2003). *Mystetstvo slova: Vstup do literaturoznavstva* [Art of the word: Entry to Literary studies] (2nd ed.). Kyiv: VPTs “Kyivskiy universytet”. [In Ukrainian].
14. Vinnikova, N. (2014). *Dyskurs ukrainskoi literaturnoi parodii* [Discourse of Ukrainian literary parodies]. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
15. Yarmysh, Yu. F. (2003). *Zhanry satyrychnoi publitsystyky* [Genres of satirical publications]. Kyiv: Instytut zhurnalistyky. [In Ukrainian].